

Ružica Čičak-Chand

*Institut za migracije i narodnosti
Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb*

Primljeno: 15.02.1991.

NAZNAKE O NEKIM ETNIČKIM MANJINAMA U KANADI

SAŽETAK

U radu su date neke osnovne naznake povijesnih okolnosti migriranja kao i socioekonomski položaj četiriju etnija: Nijemaca, Ukrajinaca, Hrvata i Južnih Azijaca u strukturi suvremenih etničkih odnosa u Kanadi. Izabrani su Nijemci jer su najstarija i najbrojnija etnička manjina pored Anglo- i Frankokanadana, zatim Ukrajinci kao izrazito etnički svijesna etnija koja je odigrala značajnu ulogu u procesu stvaranja kanadskog pluralističkog društva. Kanadski Hrvati, pak, predstavljaju četvrtu najveću hrvatsku skupinu izvan domovine i primjer su doseljavanja jednog manjeg evropskog naroda. Južni Azijci, koji danas čine jednu od najbrže rastućih segmenata kanadskog stanovništva, izabrani su kao primjer etničke konglomeracije očitog ekonomskog potencijala, ali koja zbog svoje »vidljivosti« može doći na udar rasne netrpeljivosti (pogotovu u kriznim trenucima).

Kanada danas predstavlja »politički eksperiment« u pružanju društveno-gospodarske i političke forme i kohezije populaciji stvorenoj migracijom. Rezultat je društvo sačinjeno od čitavoga niza etničkih zajednica, od kojih je svaka, brojno gledano, manjina unutar ukupne populacije, manje ili više svijesna svojeg porijekla, kulture i svojih odnosa s drugim zajednicama.

Kako dio kanadske migracijske povijesti i sadašnjosti uključuje interakciju brojnih skupina sasvim različitih kultura, to je ona neizbježno i povijest (i sadašnjost) koja sadrži i sukob i predrasude. Ograničenja nametnuta jakim predrasudama prema Crncima, migrantima iz istočne i južne Evrope, Azijcima, spadaju u činjenice njihova života; mnoge obojene skupine, kao i starosjedioci (Indijanci i Eskimi) još se bore protiv posljedica rasizma.

Široka etnička raznolikost Kanade osobito je akcentuirana nakon drugog svjetskog rata, doseljavanjem migranata nebritanskog i nefrancuskog porijekla, kao i socijalnom mobilizacijom etničkih grupa (uključujući autohtono stanovništvo). Za razliku od francusko-kanadske manjine, ove »druge« etničke zajednice ne dominiraju u niti jednoj od kanadskih regija i stoga otcjepljenje (teritorijalno izdvajanje) nije realna mogućnost niti za jednu od njih. Međutim, u odnosu na dominantnu anglokanadsku skupinu, one dijele s Frankokanadanima niži socijalni, ekonomski i politički status. Zahtjev etničkih skupina za većom jednakošću i participacijom u kanadskom društvu, i službenim priznavanjem stvarnosti kulturne raznolikosti dosegao je vrhunac 1960-ih godina. Kao odgovor na pokret za nezavisnost u Québecu i izazov drugih etničkih grupa, kao i na osnovi rezultata izvještaja Kraljevske komisije za dvojezičnost i dvokulturnost (1965) federalna je vlada

poduzela dva zadatka: 1) 1969. donesen je zakon o službenim jezicima koji je osiguravao jednak status engleskom i francuskom jeziku u svim institucijama Parlamenta i federalne vlade; 2) 1971. federalna vlada usvojila je politiku multikulturalizma u dvojezičnom okviru.

U nastavku, radi ilustraciji etničke situacije u Kanadi, iznose se parcijalni detalji o četiriju etničkih skupina u Kanadi. Izabrani su Nijemci, kao najstarija i najbrojnija nebritanska i nefrancuska etnička manjina u Kanadi, zatim Ukrajinci – kao osobito etnički svijestan (a i »pionirski«) etnos u kanadskom kontekstu. Izdvojili smo i primjer Hrvata, prije svega iz subjektivnih razloga, ali također jer Hrvati predstavljaju srednji imigracijski val u Kanadi s obzirom na vrijeme dolaska. Posljednji primjer, južnoazijski migranti, tipiziraju najnoviju imigraciju u Kanadu, u kojoj sudjeluju velikim dijelom tzv. »vidljive« manjine.

Nijemci (odnosno ljudi njemačkog govora)

Njemački Kanađani predstavljaju integralan i vitalan dio povijesti kanadske kolonizacije, borbe za nezavisnost, ekonomski rast i kulturni razvitak. Tako su upravo protekle godine (1990) kanadski Nijemci slavili svoju 325. godišnjicu useljavanja u Kanadu, ponoseći se činjenicom što tisak na njemačkom jeziku i društveni život njemačke zajednice datiraju čak dva stoljeća unatrag (1: 38).

Švicarski i njemački vojnici (plaćenici) nalazili su se već u prvoj francuskoj ekspediciji u Akadiju (Novu Škotsku) godine 1604. Borili su se u englesko-francuskim ratovima za Kanadu između 1711. i 1759., te branili Britansku Sjevernu Ameriku od opasnosti širenja Američke revolucije. Zapravo, tijekom više od tri stoljeća stare kanadske povijesti, migranti njemačkog govora vrlo su se uspješno prilagodili izazovima Kanade. Kao doseljenici Nijemci se javljaju prvi put već sredinom 17. stoljeća u Québecu, kao misionari prvi put sredinom 18. stoljeća. Zatim se javljaju kao ribari i graditelji čamaca, kao osnivači Toronta, kao farmeri, radnici, poduzetnici, intelektualci i umjetnici na prostoru cijele Kanade. Njihova lojalnost, ekonomska uspješnost i sociokulturna adaptabilnost činila je Nijemce dobrodošlim u Kanadi. Sličan prihvata uživali su i drugi doseljenici sjeverne (mahom germanske) i zapadne Evrope.

Godine 1930. ljudi njemačkog govora predstavljali su najbrojniju nebritansku skupinu u Kanadi. No od samoga početka, pod zajedničkim nazivom »Nijemci« nalazi se pravi etnički mozaik populacije raznorodnog porijekla, religija i regionalnih pripadnosti. Iako su prvi doseljenici njemačkog govora u Québecu i Novoj Škotskoj potjecali iz Njemačke, do kraja 19. st. Nijemci iz Njemačke postali su manjina u odnosu na njemačke doseljenike iz istočne Evrope i Amerike. Među potonjima, skupine Menonita, protjerane iz Pruske u Ameriku i Kanadu u 17. st., krajem 19. st. predstavljale su najbrojniju vjersku kao i vodeću kulturnu skupinu njemačko-kanadskog mozaika (11: 6).

Kanadska populacija njemačkog porijekla bila je pretežno ruralna, a to je akcentuiralo njezinu regionalnu izdvojenost, vjersku zasebnost i otuda različite životne stilove, etnokulturnu heterogenost, kao i političku pasivnost. Obrazovana, urbanizirana i politički ambiciozna klasa njemačkih migranata bila je sklonija američko-njemačkoj orijentaciji. Međutim, odanost njemačkom kulturnom nasljeđu, moglo bi se reći njemačkoj »kulturnoj naciji«, bilo je ono što je te divergentne segmente njemačkog mozaika održavalo objektivno i subjektivno jedinstvenom etničkom zajednicom. Istovremeno, njemački Ka-

nađani jedna su od najviše asimiliranih etnija, a s obzirom na njihove duboke povijesne korijene u Kanadi nisu tradicionalno smatrani »etničkom zajednicom«.

U kanadskom stanovništvu, koje je brojilo oko 11 milijuna 1939., bilo je nekoliko etničkih skupina koje su se mogle smatrati potencijalnim neprijateljima u slučaju izbivanja evropskog rata protiv njihovih prvobitnih domovina. Te su skupine uključivale i oko 600.000 Kanađana njemačkog porijekla, treće najbrojnije etnije u zemlji. Godine 1939. većina njih bili su već naturalizirani britanski građani. Svega 12% onih klasificiranih kao »Nijemci« (na osnovi državljanstva, porijekla ili jezika), a koji su se doselili u Kanadu prije prvoga svjetskog rata, poticalo je iz imperijalne Njemačke (8: 18). S druge strane, 44% potjecalo je iz Rusije, i po 18% iz Austro-Ugarske odnosno SAD. Godine 1939. samo je 60.000, tj. 10% stanovnika njemačkog porijekla u Kanadi bilo i rođeno u Njemačkoj, a od tih su još svega 16% imali njemačko državljanstvo (8: 18).

Do prije drugog svjetskog rata kanadska je vlada bila više usredotočena na domaće ekonomske probleme i prema Hitlerovom Trećem Reichu vodila je izolacijsku politiku. Njezino je iskustvo s njemačkim Kanađanima i izbjeglicama ispred Hitlerova režima bilo ohrabrujuće. Nakon izbivanja rata kanadska je vlada zadržala pozitivni *image* antinacistički orijentiranih i Kanadi lojalnih Nijemaca. Rezultat toga bio je taj da, iako zakonski klasificirani kao osobe neprijateljskog porijekla, njemački su Kanađani istovremeno videni kao protivnici Hitlera, kao i drugi Kanađani. A već 1942., kada je strategija političkog ratovanja bila zamjenjena složenijim vojnim planovima u Rusiji, Africi i na Pacifiku, pažnja kanadske vlade skrenula je s njemačke na japansku kanadsku populaciju s daleko većom podozrivošću.

Ukrajinci

Današnja ukrajinska populacija u Kanadi rezultat je triju odvojenih imigracijskih valova. Prvi, najbrojniji i ujedno najsnažniji val, formirao je okosnicu ukrajinske zajednice u Kanadi. Dva kasnija migracijska vala imala su manje utjecaja i bila su brojno slabija. U prvoj imigraciji, u razdoblju od 1891. do 1914., blizu 170.000 ukrajinskih seljaka iz Austro-ugarskih pokrajina Galicije i Bukovine otišlo je u Kanadu. Pritom je preko 75% migranata pristiglo iz istočne Galicije, politički i ekonomski pod vlašću Poljaka (5: 499). Manji je postotak došao iz Bukovine, gdje je lokalna moć pripadala Rumunjima. Većina je Ukrajinaca migrirala zbog siromaštva ili sa željom da izbjegne vojnu obvezu u službi njima strane države. Malo zemlje, zaostale metode obrade, prenapućenost, neishranjenost, nepismenost, dugovi, bili su uobičajena sudbina ukrajinskih seljaka.

Interes za Kanadu pobudila su dva galicijska seljaka, Ivan Pylypiw i Vasyl Eleniak, koji su posjetili Kanadu 1891. (13: 215). Kolonija osnovana njihovom aktivnošću, istočno od Edmontona (Alberta), postala je središtem ukrajinskog naseljavanja u Kanadi. Kanada, koja se nalazila u procesu izgradnje nacije-države, trebala je brojnu fizičku radnu snagu, osobito radi otvaranja zapadne regije. Ukrajinski seljaci rado su pak zamijenili svoje sitne zemljišne posjede za obećanih 160 jutara zemlje, uz svega 10 dolara registracijske takse (13: 215)!

Većina se migranata naselila u tri stepske (prerijske) pokrajine svoje nove domovine. Godine 1921. Manitoba je imala najveću ukrajinsku zajednicu u Kanadi, a potom su sledile Saskatchewan i Alberta.

Sporazumom u Rigi godine 1921. nove poljske i sovjetske države podijelile su između sebe mladu i efermernu ukrajinsku republiku; Češka i Rumunjska dobile su karpatsku Ukrajinu, odnosno Bukovinu. Emigracija se nastavila. Bivše austrougarske zemlje, Galicija (koja je prešla u Poljsku) i Bukovina, davale su i dalje većinu ukrajinskih migranata i u ovom (drugom) imigracijskom valu u Kanadu. I pored političke situacije, teški ekonomski uvjeti ostali su glavni motiv odlaska.

U razdoblju između dva svjetska rata u Kanadu se doselilo 68.000 Ukrajinaca (13: 217). Novi su doseljenici bili više nacionalno orijentirani od svojih prethodnika; osim toga, bili su bolje obrazovani i pripravniji na gradski život. Već ranije osnovana ukrajinsko-kanadska zajednica moralno i finansijski pomogla je novim migrantima. No kako je Kanada i dalje više poticala britanske, američke i sjevernoevropske migrante, kao i one koji su posjedovali neki kapital, to su Ukrajinci neminovno imali status nepovlašćenih useljenika i kao takvi, pored svih neizbježnih poteškoća koje donosi težak rad u nepoznatoj sredini, bili su eksploatirani i zbog negativnih javnih stereotipova kojima je značajno doprinisio službeni kanadski imigracijski stav.

Treći val ukrajinske imigracije u Kanadu podudara se s međunarodnim prerasmjestajem izbjeglica i raseljenih osoba nakon drugoga svjetskog rata. Na tisuće Ukrajinaca deportiranih u koncentracijske i radne logore, ili u njemačke ratne industrije u zapadnoj Evropi, nakon završetka rata, odbilo je da se vrati u Ukrajinsku Socijalističku Sovjetsku Republiku, koja je sada uključivala cijelu Ukrajinu. Nekih 34.000 Ukrajinaca doputovalo je tako u Kanadu sa statusom raseljenih osoba. Većina ih je došla između 1947. i 1953. godine (13: 217). Mnogi od ovih doseljenika bili su solidno obrazovani, međutim, nepoznavanje engleskog jezika usporilo je profesionalne karijere i stvorilo time puno frustracija.

Glavnina ove treće skupine ukrajinskih migranata (za razliku od prva dva vala koja su se uputila na Zapad), naselila se u pokrajinu Ontario i to pretežno u područje oko Toronta. Godine 1981. broj osoba ukrajinskog porijekla u Kanadi iznosio je 530.000; u Alberti je narastao na 136.710 i tako prerastao Manitobu i Saskatchewan. U Ontariu danas živi više Ukrajinaca nego i u jednoj drugoj kanadskoj pokrajini osim Alberte, ali u relativnom pogledu, ipak čine svega dva posto ukupne populacije te pokrajine. U stepskim oblastima, gdje su se prvobitno naselili, Ukrajinci tvore značajnih 10% žitelja. Za razliku od njihovih zemljoradničkih predaka-pionira, Ukrajinci ranih 1980-ih, primjerice u Alberti, većinom su gradski stanovnici, rođeni u Kanadi i uglavnom se ne razlikuju od svojih inetničkih susjeda (13: 217).

Tijekom gotovo jednog stoljeća življenja u Kanadi došlo je do velikih socioekonomskih promjena među potomcima prvobitnih migranata, s time da su dvije kasnije useljeničke skupine Ukrajinaca, različite po značajkama, još više utjecale na promjenu profila ukrajinske zajednice. Najuočljiviji trend među ukrajinskim Kanadanima jest njihovo vertikalno kretanje od pretežno seoskog porijekla i statusa i nepismenosti prema ekonomskoj diverzifikaciji kroz čitav spektar kanadskog društva.¹ Međutim, kao etnička skupina

---

¹ Prijelaz Ukrajinaca u Kanadi iz sela u grad doista je impresivan. Do 1921. više od 80% svih Ukrajinaca živjelo je na zemlji, u poredbi sa svega polovinom svih Kanadana. Ali već 1971. samo 25% Ukrajinaca živi na zemlji, u odnosu na 24% svih Kanadana. Migraciju selo-grad obilježavaju dvije glavne linije kretanja: 1) iz pokrajine Saskatchewan i Manitobe u Albertu i Britansku Kolumbiju; 2) visoka stopa migracije unutar svake od triju stepskih pokrajina. Kao što je i za očekivati, seoski žitelji imaju veći stupanj zadržavanja materinskog jezika od gradskih; kod prvih je tri puta više osoba što govore ukrajinski kod kuće negoli potonji (18: 19-20).

oni još uvijek spadaju u nižu srednju klasu. Njihov sadašnji položaj, kada se usporedi sa sveukupnom kanadskom populacijom ili s drugim etničkim skupinama, ukazuje na ponešto krnju integraciju u kanadski društveni i privredni život. Primjerice, dok se apsolutni broj ukrajinsko-kanadskih liječnika, pravnika i inženjera bitno povećao tijekom posljednjih nekoliko desetljeća, njihov je udio ispod kanadskog prosjeka. Prosječni prihod ukrajinske radne snage također je negativniji u odnosu na Kanađane u cjelini, odnosno druge etničke skupine.

Ukrajinski Kanađani, dobrim dijelom zbog političke subordinacije i rusifikacije u domovini, tražili su javnu podršku za očuvanje i razvitak svoga jezika i kulture u Kanadi. Službeni Zakon o jezicima iz 1969. godine, prema kojem se status francuskog jezika kao službenog znatno učvrstio, izazvao je i jedan nepredvidljiv učinak: naime pojavu neke vrste protestnog pokreta među etničkim zajednicama u Kanadi, koje su se doduše složile s politikom dvaju službenih jezika, ali su se usprotivile ideji dviju službeno priznatih kultura. Ukrajinski Kanađani bili su posebno glasni u tom protestu, ističući kako su posebna jezična prava proširena čak i na male skupine frankofona izvan Québeca, dok su slična prava drugim, često većim koncentracijama Ukrajinaca, uskraćena. Tako su upravo ukrajinski Kanađani bili glavna snaga u pozadini usvajanja federalne politike multikulturalizma. Ranih 1970-ih Ukrajinska profesionalna i poslovna federacija – točnije, njezin ogranak u Edmontonu – bio je instrumentalan u nagovoru vlade Alberta da dopusti englesko-ukrajinsko dvojezično obrazovanje u školama Alberta. Već 1980. ukrajinsko-engleski program u Edmontonu dosegnuo je srednje škole, a bilingualna nastava započela je u osnovnim razredima u Vegrevilleu, Lamontu i Sherwood Parku. Godine 1976. na Sveučilištu Alberta otvoren je Kanadski institut za ukrajinske studije (13: 232).

Unatoč naporu u očuvanju jezika kroz razne vidove aktivnosti, poznavanje ukrajinskog smanjuje se iz generacije u generaciju, pa se tako upotreba ukrajinskoga kao materinskog jezika smanjila na ispod 50% kod ljudi ukrajinskog porijekla. Kao govorni jezik ukrajinski se zadržao u svega 17,9% ukrajinsko-kanadskih domova, čemu je djelomice pridonio i porast mješovitih brakova (1981). Međutim, jedno je istraživanje pokazalo da u drugoj generaciji Ukrajinaca jedan od pet posjeduje odlično znanje materinskog jezika, a tek manje od 10% Ukrajinaca uopće ne poznaje ukrajinski. To je pak najviša razina poznavanja materinskog jezika u drugoj generaciji među deset etničkih skupina, uključenih u istraživanje (Kinezi, Nizozemci, Nijemci, Grci, Mađari, Talijani, Poljaci, Portugalci, Skandinavci) (16: 39).

Valja još istaći da je sve do prije nekih desetak godina u kanadskoj etno-doseljeničkoj književnosti prevladavala ukrajinska, pogotovo među kanadskim Slavenima. Ta dominacija ukrajinske književnosti može se dijelom objasniti veličinom ukrajinske zajednice (Ukrajinci, naime, čine treću najveću etničku skupinu, ne računajući Franko- i Anglokanađane), premda i drugi čimbenici, poput imigracije u određenim vremenskim razdobljima i koncentracija zajednice u pojedinim regijama, zacijelo također ima ulogu. No ta objašnjenja nisu dovoljna, jer su primjerice Nijemci daleko veća skupina, s dužom poviješću boravka u Kanadi (300 godina) i tradicijom njegovanja jezika i kulture (prve njemačke novine u Kanadi tiskane su 1835., dakle, punih pedeset godina prije dolaska prvih Ukrajinaca). Nameće se odgovor nije li ukrajinska literarna prisutnost rezultat jako razvijenog osjećaja »nacionalnog« identiteta i samosvijesti. Nezavisnost Ukrajine bila je naime kratkog vijeka, a kao što je dobro poznato ugroženost od nestanka čuva nacionalne sentimente živima. Ukrajinska književnost javlja se već od samog početka stoljeća. Poezija

je obično pisana u obliku balada i narodnih pjesama i nostalgično se bavi napuštenom domovinom kao i teškim životom u Kanadi (19: 36-38). Tema domovine i nacije ostala je Ukrajincima relevantna i nakon osamdeset godina boravka u Kanadi. Međutim, kod Ukrajinaca se javlja i ta specifičnost da je dio njihovog književnog stvaralaštva orijentiran također prema Kanadi kao novoosvojenoj domovini.

Hrvati

Hrvati su znali za Kanadu već od ranih dana, no saznanja su se počela produbljivati od druge polovine 19. st. kroz brojne porodične veze, emigrantske posrednike i tisak. Osnovni razlog migriranja bila je velika agrarna kriza i otuda rezultirajuća prenapućenost sjeverozapadnih i primorskih krajeva Hrvatske na prijelazu stoljeća. Slabost i mala apsorpcijska moć industrije u Hrvatskoj dodatno je komplicirala tada rastuću agrarnu krizu i stoga poticala na emigraciju. S druge pak strane, propagirane ekonomske prednosti Kanade, ponajprije mogućnost daleko veće zarade osobito u gradovima Kanade, ali i mogućnost kupnje jeftine zemlje privlačili su uvelike buduće hrvatske migrante.

Međutim, prema kriterijama tadašnje kanadske imigracijske politike, Hrvati, kao i Srbi, Makedonci, Bugari, Talijani i Rumunji, općenito uzevši, bili su »rasno« nepoželjni, a i kao farmeri smatrani nepodobnima za surovu sredinu kanadskih »granica« (frontijere). Sljedbeno tome, imigracijske statistike pokazuju da se u vrijeme službovanja ministra Clifforda Siftona svega 172 Hrvata doselilo u Kanadu, i to u kategoriji fizičkih radnika (15: 42).

Iako je Sifton inače poznat kao čovjek koji je otvorio doseljavanje iz istočnovevropskih zemalja, čini se da je Hrvate prije svega vidio u kontekstu sredozemnih migranata prema kojima nije imao veće sklonosti, smatrajući da nisu dovoljno prikladni za naseljavanje kanadske »granice« (za razliku, primjerice, od Ukrajinaca).

Poslije je izgradnja transkontinentalne željeznice, potpomognuta od vlade, omogućila željeznici da na osnovi ugovora uvozi stranu radnu snagu. Siftonova ostavka 1905. također je ublažila restriktivne imigracijske mjere. Da nije bilo ekonomske recesije 1908., koja je ponovno dozvolila imigracijskim službenicima uvođenje restrikcije prema Južnim Evropljanima, zacijelo bi već tada bilo došlo do brojnijeg priljeva Hrvata u Kanadu u godinama 1905-1910. Međutim, u zemlju je 1906. ušlo svega 226 Hrvata i Slovenaca; 1907. godine taj je broj iznosio 273; no godine 1908., upravo zbog recesije, kontingent pada na 224 osobe. No između 1912. i 1914. ponovno dolazi do povećanja broja ulazaka Hrvata u Kanadu: od 281 migranta 1912. do 642 osobe 1913., odnosno 803 osobe 1914. godine (15: 42-43).

Od prvih godina 20. stoljeća, pa do kraja prvog svjetskog rata hrvatska populacija u Kanadi bila je brojno mala i nije imala osobito izraženi osjećaj identiteta ili kulture. Doseljenici su mahom bili krajnje siromašni a život je u Kanadi često bio surova borba za golo preživljavanje, bilo da se radilo o zapošljavanju u rudnicima, šumama, ribarstvu ili u građevinskoj industriji. U tom su se pogledu hrvatski migranti, zajedno s migrantima iz drugih zemalja srednje i istočne Evrope, našli na dnu društvene i ekonomske ljestvice. Ovoj grupi od nekih 3.000 Hrvata, obitelj i dom bili su gotovo nepoznati, osim u sjećanju na život u staroj domovini. Žena među doseljenicima gotovo da i nije bilo. Početak prvoga svjetskog rata još je više otežao život Hrvata u Kanadi. Kako je Kanada, kao kolonija Ve-

like Britanije, samim time odmah bila uključena u rat, to je hrvatska zajednica, kao i druge manjine iz Austrougarske imperije, bila smatrana potencijalnim neprijateljem i sukladno tome tretirana. Reakcija kanadske vlade bila je unekoliko razumljiva s obzirom na prisutnost nekih 80.000 stranaca rođenih u zemljama s kojima se Velika Britanija našla u ratnom sukobu, kao i velikog broja naturaliziranih Nijemaca (39.577) i austrijskih državljana (121.430) čija je lojalnost bila (odnosno bila stavljena) u pitanju, ali i također s obzirom na službene i neslužbene aktivnosti njemačkih i austrijskih (odnosno austrougarskih) vlada u odnosu na svoje državljane u Kanadi.

Ratna neprijateljstva kao i poslijeratna ekonomska kriza Kanade održale su stopu imigracije niskom sve do 1924. godine, kada je došlo do velikih promjena u imigracijskoj politici susjednih SAD uvođenjem prije svega restriktivskih kvota. S druge strane, sredinom 1920-ih dolazi i do brže ekspanzije kanadske industrije koja zahtijeva dodatni priljev kvalificirane radne snage, te je Kanada počela ukidati ranije nametnuta ograničenja prema nepoželjnim »rasama« južne Evrope, a čiji potencijalni migranti sada više nisu imali pristupa u SAD. Tako se uskoro godišnji ulazak jugoslavenskih građana u Kanadu udvostručio od 2.000 na 4.000 tijekom 1924-28., pa je u petogodišnjem intervalu kasnih 1920-ih oko 10.000 Hrvata od ukupno 16.000 jugoslavenskih građana migriralo u Kanadu. Statistički gledano, hrvatska zajednica od blizu 10.450 ljudi u Kanadi 1931. sastojala se pretežno od doseljenika koji su u Kanadu stigli nakon 1921. (oko 67%), i od 20% rođenih u Kanadi (15: 96). Hrvati u ovome razdoblju još uvijek ostaju supkultura koju uglavnom čine neoženjeni muškarci, sezonski radnici na području kanadske »granice«.

No bolji ekonomski uvjeti sredinom tridesetih, poslije velike privredne krize na početku istog desetljeća, počeli su se postupno odražavati i na demografski karakter hrvatske zajednice u Kanadi. Zapošljavanje je poprimilo stabilniji karakter, pa su se sada žene i djeca, koji su godinama čekali u domovini, mogli pridružiti svojim muževima i očevima; zapravo, imigracija žena svih dobi prelazila je čak za 60% doseljavanje muškaraca u drugoj polovini 1930-ih (15: 147). Pa ipak, unatoč tome u hrvatskoj populaciji i dalje je bilo dva puta više muškaraca od žena. Veći udio muškaraca imali su jedino Kinezi, Grci i Bugari.

Drugi dramatičan rezultat poraslog ekonomskog prosperiteta i dužine boravka u Kanadi među hrvatskim migrantima koji su se doselili u razdoblju između 1926-31. bila je veća sklonost primanja kanadskog državljanstva: naime, broj naturaliziranih Hrvata u Kanadi povećao se od 19% 1931. godine na 66% 1941. Ovo je bila najviša zabilježena stopa naturalizacije među kanadskim manjinama tijekom 1930-ih godina. Rođenje hrvatske djece u Kanadi bio je daljnji faktor brže integracije Hrvata u kanadsko društvo. Pet tisuća Hrvata rođenih u Kanadi činili su 1941. trećinu ukupnog broja zajednice od gotovo 15.000 Hrvata. Među tek pridošlim migrantima 30% njih imalo je manje od pet razreda škole. U Kanadi rođena hrvatska populacija ubrzo je značajno premašila nove doseljenike na planu obrazovanja (15: 148).

U međuratnom razdoblju oko polovine Hrvata naselilo se u provinciji Ontario, 17% u Britanskoj Kolumbiji, drugih 17% u Alberti i Saskatchewanu i oko 10% u Québecu. Malo ih je tada živjelo u velikim gradovima spomenutih provincija, kao što su Toronto, Montréal, Vancouver i drugi (circa 20%) (15: 103).

Nakon drugog svjetskog rata razvija se jača polarizacija među hrvatskim migrantima. Generacijske tenzije labavile su osjećaj stanovite etničke povezanosti koji je postojao među doseljenicima koji su migrirali u Kanadu prije 1940. Konfliktima između migranata-roditelja i njihove uvelike asimilirane djece, pridonosili su i već dosta brojni mješoviti

brakovi, kao i priljev generacije izbjeglica (uključivši političke), te raseljenih osoba iz ratom razrušene Evrope. Tako su se u Kanadi skupa zatekli bivši austrougarski građani, politički migranti iz rojalističke Jugoslavije, izbjeglice i politički migranti iz nove Jugoslavije (sakupljeni u evropskim izbjegličkim logorima), kao i Hrvati rođeni u Kanadi, većim dijelom asimilirani i gotovo sasvim neuki u pogledu jezika i kulture svojih roditelja. Dvije generacije migranata – predratni i oni iz poslijeratne dekade – našle su se u sukobu zbog brojnih različitih političkih, socijalnih i ekonomskih sporova.

Početak 1950-ih godina obilježen je velikim porastom broja Hrvata u Kanadi. Imigracija iz Jugoslavije popela se od preko 2.000 godine 1951. na 5.000 godine 1952. Uzimanje kanadskog državljanstva također je naglo poraslo, primjerice 1955. na preko 1.600, gotovo tri puta više nego u prethodnoj godini (15: 185). Ti podaci bitni su za shvaćanje ne samo nove društvene realnosti etničkog i kulturnog oživljavanja, već i brže demografske promjene, klasne mobilnosti i međugeneracijske tenzije.

Između 1955-1960. preko 18.000 migranata iz Jugoslavije ušlo je u Kanadu, a daljnjih 16.000 između 1960-65. Idućih pet godina broj ulazaka novih migranata povećao se na čak 30.000 jugoslavenskih državljana godišnje. Od kraja drugog svjetskog rata do godine 1971. u Kanadu je uselilo 94.000 migranata iz Jugoslavije, a do 1975. 108.000. Među njima broj Hrvata iznosio je, pretpostavlja se, nekih 65.000 godine 1981 (15: 193).

Novi su doseljenici kao pretežno »gradski« migranti i uglavnom pismeniji i kvalificiraniji od svojih starijih sunarodnjaka, bili često frustrirani nemogućnošću punog priznavanja i korištenja svojih znanja i kvalifikacija kao i umanjenim prilikama zarade, barem u prvim godinama boravka u Kanadi. No njihove su ekonomske frustracije bile još uvećane i željom da uspiju i razviju etnički komunalni život unutar kanadskih gradova.

Povećanom brojnošću imali su sada veće prilike negoli ikada ranije da očuvaju jezik, religiju i kulturu. Šezdesetih godina naglo se povećava izgradnja crkava i to kao rezultat nekoliko faktora: nazočnosti većeg broja svećenika (migranata kao i onih poslanih neposredno iz domovine), spomenutog porasta broja hrvatskih žitelja u gradovima i ubrzane akumulacije kapitala potrebnog za gradnju crkava. Pritom treba također spomenuti promjenu u samoj Katoličkoj crkvi, naime prelazak s latinskog na narodne jezike u liturgiji poticao je i razvitak posebnih etničkih župa među doseljeničkim i drugim manjinama. Ali očuvanje jedinstvene hrvatsko-katoličke kulture nije išlo bez poteškoća, već i zbog regionalnih i socijalnih razlika unutar triju generacija hrvatskih migranata. Geografska udaljenost između pojedinih crkava i njihovih župa kao i postupna apsorpcija druge generacije doseljenika u redovne kanadske župe u njihovu neposrednom susjedstvu, bila je dodatna prepreka na putu religije kao načina očuvanja tradicionalne kulture.

Hrvatski su migranti sve više naseljavali gradove Ontaria i Zapada. Ontario je, primjerice, 1951. imao 64% svih jugoslavenskih migranata, 1961. godine 66% i 71% 1971. Daleko najveći broj nastanio se u Torontu. Procjenjuje se da je 1975. najmanje 20.000 ljudi hrvatskog porijekla živjelo u i oko Toronta (15: 199-200). Montréal je privukao znatno manji broj migranata i to iz više razloga, među inim i zbog slabijeg znanja francuskog jezika kod većine hrvatskih migranata kao i zbog etničkih i »etnoekonomskih« sukoba posljednjih godina u Québecu. Mnogo se Hrvata naselilo u Hamiltonu, Wellandu, Windsoru, Vancouveru, Edmontonu i drugim većim gradovima. Većina ih se zaposlila u proizvodnom sektoru i građevinarstvu; žene hrvatskog porijekla uglavnom su se zaposlile u uslužnom i činovničko-administrativnom sektoru.

Stanovita politička aktivnost novih hrvatskih migranata u Kanadi može se, između ostalog, gledati sociološki, kao prvi i bazični korak u procesu akulturacije i kulturnog pluralizma, kao i odbijanja ideala asimilacije što ga je prihvaćala prva generacija hrvatskih migranata. Stav poslijeratnih migranata kao bolje obrazovanog segmenta hrvatske kanadske populacije je stav dvostruke lojalnosti prema dvjema kulturama, jezicima i stilovima života – prema očuvanju staroga i opreznom usvajanju novoga.

Južni Azijci

Tijekom posljednjih tridesetak godina migranti porijeklom iz Južne Azije postali su značajan faktor u kanadskoj imigraciji i danas čine jedan od najbrže rastućih segmenata kanadskog stanovništva.² Prvi Južni Azijci koji su se doselili u Kanadu bili su Sikhi. Stigavši u Britansku Kolumbiju oko 1900. uskoro su našli posao i pokušali potom dovesti i svoje obitelji i prijatelje, ali bez uspjeha. Ta relativno nova imigrantska populacija došla je u Kanadu u vrlo nepovoljno vrijeme. Naime, istovremeno, rastuće neprijateljstvo prema kineskoj i japanskoj imigraciji rezultiralo je 1903. uvođenjem destimulativnog poreza po glavi kineskog migranta u visini čak od 500 dolara, a ujedno su pokrenuti i politički potezi za restriktivnim imigracijskim sporazumom s Japanom. Osim toga, ne samo da su južnoazijski migranti poistovječeni s »azijskom opasnošću«, već se i većina njih zatekla u Kanadi u vrijeme jake ekonomske krize (1907-1908), koja je na tisuće ljudi ostavila bez posla (13: 416-418).

Ti migranti, bez ikakve podrške kanadske vlade uskoro su se našli i formalno i neformalno, u gotovo kastinskom položaju unutar kanadskog društva. Federalna je vlada jednostrano zabranila svaku imigraciju Južnih Azijaca 1908., uključivši žene i djecu čak i onih migranata koji su se legalno doselili i zaposlili u Kanadi. Vlada provincije Britanske Kolumbije izglasala je više zakona kojima je djelotvorno onemogućila normalno sudjelovanje migranata u društvenom, ekonomskom i političkom životu provincije. Postojala je, štoviše, želja za njihovim potpunim isključenjem. Fizičko udaljavanje Južnih Azijaca iz Britanske Kolumbije bilo je politički nesprovodivo, pa je slijedeće najbolje rješenje bila njihova krajnja izolacija.

No premda su i dalje smatrani drukčijima i manje vrijednima, i bili su društveno segregirani, ekonomska recesija 1930-ih dijelom je ublažila diskriminacijsku praksu iz čisto utilitarnih razloga, što je imalo za posljednicu da je Azijcima dopušteno sudjelovanje u ekonomskim aktivnostima. Kako je u isto vrijeme kineska i japanska imigracija gotovo sasvim zaustavljena, to je također unekoliko smanjilo ograničenja prema Južnim Azijcima.

Krajem drugog svjetskog rata Južni Azijci bili su još uvijek socijalno, ekonomski i politički u neravnopravnom položaju u odnosu na većinu Kanadana evropskog porijekla. Godine 1946. Britanska Kolumbija još im je uvijek uskraćivala pravo glasa. Imigracija njihovih sunarodnjaka bila je zabranjena federalnim statutom. Ipak, godine 1947-48. došlo je do nekih promjena u njihovu položaju. Naime, na federalnoj ravni, poslijeratna vlada, pod sve žešćom kritikom svjetske javnosti, imala je teškoća braniti svoju rasističku imi-

² Migranti porijeklom iz Južne Azije u Kanadi potječu iz slijedećih zemalja: Indije, Pakistana, Bangladeša, Šri Lanke, kao i iz drugih zemalja bivšeg britanskog teritorija u koju su se preselili, poput Kenije, Ugande, Trinidada, Fidžija. Godine 1981. u Kanadi ih je bilo oko 310.000. Ovaj je broj danas uvelike premašen.

gracijsku politiku. Štoviše, potražnja za radnom snagom u Kanadi zahtijevala je veći naglasak na ekonomskom negoli na rasnom odnosno etničkom kriteriju kod imigracijske selekcije. Ta su dva momenta dovela između 1947. i 1964. do veće liberalizacije imigracijskih propisa i u pogledu Južnih Azijaca. Godine 1967. imigracijski propisi reorganizirani su na takav način da su formalno ukinuti kriteriji »rase«, etničnosti i nacionalnosti u izboru migranata. Danas nigdje u Kanadi ne postoje specifična zakonska ograničenja prema Južnim Azijcima (2: 52).

Zakonska jednakost odrazila se i u praksi tako da je danas teže javno provoditi diskriminaciju; prije svega jer nema više tako raširenu društvenu i političku podršku. I dalje je iskustvo mnogih Južnih Azijaca da obavljaju poslove koji ne odgovaraju njihovim kvalifikacijama i radnom iskustvu prije dolaska u Kanadu. Potpuno društveno prihvaćanje od strane drugih Kanadana vrlo je spor proces. Dominantni (tzv. »anglokeltski«) Kanadani smatraju, primjerice, da Južni Azijci u odnosu na njih predstavljaju petu najudaljeniju etničku skupinu (od ukupno 27 etnija u Kanadi). Isto tako, francuski Kanadani stavili su Južne Azijce na 24 mjesto »poželjnosti« (2: 53). Općenito gledano, oni su u Kanadi jedna od najmanje socijalno prihvatljivih etnija. Kanadsko društvo zahtijeva dosta brzu prilagodbu u postojeću ekonomsku i društvenu organizaciju. Nadalje, mnogi Kanadani imaju nizak prag tolerancije prema socijalnim i kulturnim razlikama. Budući da Južni Azijci pripadaju »vidljivoj« manjini, to je njihova prisutnost u javnosti još oštrije motrena no što je to slučaj s »bijelim« manjinama.

Južni Azijci su, međutim, pokazali zavidno visoku prilagodbu diktatima kanadske ekonomije. Gotovo sve južnoazijske porodice – kako su ispitivanja pokazala – prilično brzo razvijaju svoju ekonomsku osnovu tako da njihovi prihodi znatno nadmašuju niže prihode ljudi rođenih u Kanadi. No istodobno, mnogi su južnoazijski migranti uhvaćeni u klopku između dva često oprečna cilja: s jedne strane, trenutne potrebe da se osigura financijska baza za obitelj; s druge strane, nalaženje posla koji bi odgovarao njihovim kvalifikacijama i interesima. Nerijetko nužda odlučuje da krenu prema prvom cilju (finacijskom) na uštrb drugoga (profesionalnog). U odnosu na razdoblje prije dolaska u Kanadu većina je zadovoljna svojim financijskim uspjehom i budućim materijalnim izgledima. Za većinu migranata boravak u Kanadi obilježen je znatnim napretkom u općem životnom standardu, osobito u odnosu na visinu primanja, obrazovanje i pristup zdravstvenim i socijalnim uslugama. Međutim, u odnosu na način života kakav su imali prije migriranja u Kanadu, većina nije zadovoljna (2: 62).

Najveći broj Južnih Azijaca došao je u Kanadu iz društvenih okvira karakteriziranih razvijenim osjećajem za zajednicu i povezanih gustom socijalnom mrežom. Kanadsko je pak društvo takvo da u njemu nije moguće izgraditi strukturno odgovarajuću zamjenu, pa se mnogi isprva nađu izoliranijima nego ikada ranije u životu. Ovo posebice pogađa žene, još više ukoliko nisu zaposlene. No unatoč prethodno rečenog istraživanja južnoazijske populacije u Kanadi govore o njihovoj dosta čvrstoj integraciji u kanadsko društvo, uz očuvanje pojedinih aspekata kulturnog nasljeđa kroz njegovanje rodbinskih i prijateljskih veza, zajedno s razvitkom vjerskih institucija, etničkog tiska i šire izdavačke djelatnosti, kao i izgradnjom poslovnih udruženja.

Ostaje otvorenim pitanje predrasude i diskriminacije prema Južnim Azijcima u budućnosti. Ekonomska recesija uvijek je potencijalni izvor porasta predrasuda, što se u više navrata očitovalo. To, naravno, ovisi i o intenzivitetu različitih vladinih tijela u suzbijanju diskriminacije, posebice putem pravnih sankcija.

Činjenica je da danas u Kanadi djeluju brojni centri i instituti za azijske (odnosno južnoazijske) studije. Čak četrnaest kanadskih sveučilišta surađuje na unapređenju indijskih studija. Aktivnosti ovih institucija nisu samo akademske naravi; njihov je cilj povećati razumijevanje ekonomskih, političkih i sociokulturnih događanja u azijskim zemljama iz kojih migranti dolaze, i time omogućiti djelovanje pozitivnog utjecaja na javno mnijenje kanadskog društva; cilj, naravno, uključuje i obratni proces – povećanje svijesti za vrijednosti Kanade u Aziji (12)!

* * *

Multikulturalizam kao politički stav i društvena vizija polazi od pretpostavke fundamentalnog poštovanja etničkih razlika za koje se smatra da imaju svoju unutarnju, suštinsku vrijednost. Očuvanje heterogenog kulturnog nasljeđa, uvažavanje religioznih vjerovanja i vrijednosti, zajedno s obvezom njegovanja pluralizma, dio su »multikulturnog ideala«. Multikulturalizam ističe slobodu kulturnog izraza, socioekonomske i političke pravde za sve etničke skupine.

Ukorišten u povijesti, multikulturalizam u Kanadi razvija se iz posebnih obilježja kanadskog društva i formiranja »nacije«, na što ukazuju i gore navedeni primjeri četiriju etničkih skupina. Od proglašenja od prije dvadeset godina, vlade, javne institucije i lokalne organizacije nastoje vodeće principe multikulturne politike staviti u praksu. Napredovanje, međutim, ide sporo, i to prije svega stoga što multikulturalizam zadire u sve aspekte kanadskog života (svakidašnjice) i institucija. Multikulturalizam je nova vizija i njegova transformacija od ideala u zbilju zahtijeva od ljudi da napuste svoje konvencionalne predodžbe i prihvate nove realnosti; da bi izdržala iskušenja brzo mijenjajućeg svijeta, načela multikulturalizma moraju naći čvršće mjesto u kanadskom zakonu.

LITERATURA

1. Bassler, Gerhard P. »Silent or Silenced Co-Founders of Canada – Reflections on the History of German Canadians«, *Canadian Ethnic Studies/ Etudes ethniques au Canada*, vol XXII/1990, No. 1, str. 38-47.
2. Buchignani, Norman. »South Asian Canadians and the Ethnic Mosaic: An Overview«, *Canadian Ethnic Studies/Etudes ethniques au Canada*, vol XI/1979, No. 1, str. 48-69.
3. »Canada«, *The Economist*. June 29. 1991, str. 1-18.
4. Cook, Ramsey, John Saywell, John Ricker. *Canada: A Modern Study*. Toronto: Clark, Irwin & Co., 1977.
5. Евтух, Владимир Б. »Украинская иммиграция в Канаде: некоторые аспекты социально-демографической интеграции«, *Migracijske teme*, 6, 1990, br. 4, str. 497-511.
6. Grant, George. *Technology and Empire – Perspectives of North America*. Toronto: Anansi, 1969.
7. »The Green Paper on Immigration«, *Canadian Ethnic Studies/Etudes ethniques au Canada*, vol VII/1975, No. 1 (tematski broj).
8. Keyserlingk, Robert H. »The Canadian Government's Attitude Towards Germans and Germany«, *Canadian Ethnic Studies/Etudes ethniques au Canada*, vol XVI/1984, No. 1, str. 16-29.
9. Klinar, Peter. »Sociološki vidiki multikulturalizma«, *Migracijske teme*, 2, 1986, br. 2, str. 73-85.
10. Magoesi, P.R. »The Ukrainian National Revival: A New and Analytic Framework«, *Canadian Review of Studies in Nationalism*, vol XVI, 1989, No. 1-2, str. 45-63.
11. Morton, W.L. »The Historical Phenomena of Minorities: The Canadian Experience«, *Canadian Ethnic Studies/Etudes ethniques au Canada*, vol XIII/1981, No. 3, str. 1-40.

12. Ontario Advisory Council on Multiculturalism. *Multicultural Ontario*. vol II, 1989, No. 2
13. Palmer, Howard i Tamara (ur.) *Peoples of Alberta — Portraits of Cultural Diversity*. Saskatoon: Prairie Books, 1985.
14. Palmer, Howard et al. »Roundtable – Non Official Languages Study« *Canadian Ethnic Studies/Etudes ethniques au Canada*, vol VIII/1976, No. 2, str. 71-93.
15. Rasporich, Anthony W. *For a Better Life — A History of the Croats in Canada*. Toronto: McClelland & Stuart, 1982.
16. Reitz, J. i M. Ashton. »Ukrainian Language and Identity Retention in Urban Canada«, *Canadian Ethnic Studies/Etudes ethniques au Canada*, vol XII/1980, No. 2, str. 33-55.
17. Richmond, Anthony H. *Migration and Ethnic Conflict*. Toronto: MacMillan, 1988.
18. Wolowyna, Oleh. »Significance of the Rural-Urban Shift in Linguistic Assimilation and Socio-Economic Status of Ukrainians in Canada«, *Canadian Ethnic Studies/Etudes ethniques au Canada*, vol XII/1980, No. 2, str. 17-33.
19. Young, Judy. »Aspects of Nationalism in Canadian Slavic Literature«, *Canadian Review of Studies in Nationalism*, vol XVI, 1989, No. 1-2, str. 35-44.

NOTES ON SOME ETHNIC GROUPS IN CANADA

SUMMARY

The paper gives some basic comments on the historic circumstances pertaining to the migration and social position of four ethnic groups: the Germans, Ukrainians, Croats and South Asians, in the structure of contemporary ethnic relations in Canada. The Germans have been chosen since they are the oldest and most numerous ethnic minority in Canada apart from the Anglo- and Franco-Canadians. The Ukrainians were chosen since they are an especially conscious ethnic group which has played an important role in creating the Canadian pluralistic society. The Canadian Croats, on the other hand, are the fourth largest Croatian group outside of the homeland, and they also exemplify immigration of a smaller European nation. The South Asians, who today constitute one of the fastest growing segments of the Canadian population, have been chosen as an example of an ethnic group with evident economic potential, but which due to its »visibility« may be threatened by racial discrimination (especially in moments of crisis).